

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Kukkonen, H. (2022) Ohjauksen tarpeen lisääntyminen. TAMKjournal, 12.9.2022.

URL: <https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/tamkjournal/ohjauksen-tarpeen-lisaantyminen-harri-kukkonen/>

Ohjauksen tarpeen lisääntyminen | Harri Kukkonen

12.9.2022

TAMKjournal | Opintojen aikainen ohjauksen tarve yhdistetään tavallisesti opiskelijan ”puutteisiin” motivaatiossa, tiedoissa, osaamisessa tai jaksamisessa. Ohjauksen yhteiskunnallisen tehtävän ymmärtämisen kannalta on kuitenkin tärkeää osata tunnistaa ja arvioida yhteiskunnan sekä työelämän muutosta sekä sen vaikutuksia havaittuun tai koettuun ohjauksen tarpeeseen. Näin myös ohjauksen tarpeen lisääntyminen on syytä ymmärtää laajemmin kuin vain yksilötasoisena, opiskelijasta itsestään johtuvana ilmiönä.

Metatrendit ohjauksen suuntaajina

Ohjaus käsitetään usein vuorovaikutustilanteeksi, jossa pyritään selkeyttämään tai ratkaisemaan jotakin opiskelijan tilanteeseen liittyvää asiaa tai ongelmaa. Opetus- ja ohjaustyössä toimivien on kuitenkin tärkeää tunnistaa sitä laajaa yhteiskunnallista ja globaalia kontekstia, joka vaikuttaa niin yhteisöjen ohjauskäytännöissä kuin yksittäisissä ohjaustilanteissa.

Ohjauksen tarpeen lisääntyminen on syytä ymmärtää laajemmin kuin vain yksilötasoisena, opiskelijasta itsestään johtuvana ilmiönä.

Tulevaisuudentutkimuksen keskeinen käsite on trendi. Sillä tarkoitetaan sellaisia yhteiskunnan yleisiä piirteitä tai suuntauksia, jotka voivat jatkua tulevaisuudessa niin, että niitä on suhteellisen helppo jäljittää tai ennakoita. Trendit ohjaavat päätöksentekoa vaikuttamalla ihmisten valintoihin ja arvostuksiin. Megatrendit ovat useista ilmiöistä tai trendeistä koostuvia yleisiä kehityssuuntia, laajoja muutoksen kaaria. (Rubin 2021; Dufva 2020, 3.) Metatrendeillä puolestaan tarkoitetaan useista erilaisista kehityskuluista kumpuavia ja vasta hahmottumassa olevia muutosvoimia. Ne liittyvät sellaisiin megatrendeihin kuin digitalisoitunut yhteiskunta, väestöön liittyvät muutokset ja ekologinen kestävyyskriisi sekä näistä kumpuavaan murrosaikaan. (Dufva 2020, 52.)

Metatrendien avulla voi ymmärtää yhteiskunnan ja työelämän kokonaisuutta niin, että muutosten tunnistamisessa ei rajoituta vain jonkin koulutusalan tai työelämän sektorin näkökulmaan. Tarkastelen seuraavassa kolmen metatrendin eli postnormaalin ajan, tunteiden korostumisen ja kytkeytyneisyyden merkitystä ammattikorkeakoulussa tapahtuvalle ohjaukselle.

Postnormaali aika edellyttää yhteiskunnallista lukutaitoa

Postnormaalia aikaa kuvaa asioiden ristiriitaisuus, näkökulmien, uskomusten ja tulkintojen monimuotoisuus ja avoimuus sekä vanhojen ajatusmallien ja käytänteiden haastaminen. Maailma tuntuu yhä monimutkaisemmalta ja se on täynnä yllätyksiä, epäjatkuvuutta ja jännitteitä. Tutut ja aiemmin hyväksi havaitut ajattelutavat ja toimintamallit eivät tunnu enää toimivan. Kaiken kohinan, yllätyksien ja hämmennyksen keskellä ihminen haluaa löytää tapahtumille yksinkertaisia selityksiä. (Eräsaari 2019; Dufva 2020, 52.)

Epävarmuuden sekä yhteiskunnallisten murrosten ajassa koulutus- ja urapolut ovat epävakaita ja niihin kuuluu palaamisia takaisin ja uusia yrityksiä. Siirtymävaiheet koulutuksen ja työelämän välillä lisääntyvät ja ihmiset ovat elämänsä aikana erilaisissa välitiloissa. Tällaista edestakaista liikettä työssäolon, työttömyyden ja koulutuksen välillä on kuvattu käsitteellä 'jojo-siirtymä' (Walther 2006).

Jännite yksinkertaisuuden kaipuun ja monimutkaisuuden hyväksymisen välillä tuo esille ohjauksen tarpeen. Kun jatkuvasti muuttuvien yksityiskohtien merkitys vähenee, kompleksisuuden hyväksymisen, kokonaisuuksien ja asiayhteyksien ymmärtäminen, asioiden taustoittaminen sekä muutosten merkityksen ymmärrys korostuvat (Dufva 2020, 52). Tarvitaan niin sanottua yhteiskunnallista lukutaitoa.

Tunteiden korostuminen lisää tunnetoimijuuden merkitystä

Postnormaaliin aikaan kuuluva yllätyksellisyys ja muutosten suuruus herättävät voimakkaita tunteita. Kompleksisuus lisää epävarmuuden tunnetta, sillä jollakin tietyllä asialla tai tapahtumalla saattaa olla monia erilaisia syitä ja ne voivat johtaa monenlaisiin seurauksiin. Epävarmuus saattaa ahdistaa, ja ristiriitaisuudet herättävät pelkoa tai jopa vihaa. Tunteisiin myös pyritään vaikuttamaan yhä kohdennetummin ja räätälöidymmin. Tämä johtaa helposti asioiden kärjistymiseen ja ääripäitä korostavaan joko-tai-ajatteluun, koska se yksinkertaistaa yhä monimutkaisemmaksi käyvää maailmaa. Vastakkainasettelun asemesta onkin tärkeää

vaalia sekä-että-ajattelua, niin analyttisesti kuin tunnetasolla. (Anderson, Carleton, Diefenbach & Han 2019; Dufva 2020, 53.)

Tunteiden kohtaamista ja käsittelyä ei vielääkään pidetä tärkeänä työelämätaidona. Oletuksena on, että rationaalinen ”tolkun ihminen” tekee (työssäänkin) järkeviä päätöksiä, kunhan saa riittävästi tietoa. Tunteiden huomioimisella on kuitenkin positiivinen yhteys niin yksittäisten työntekijöiden hyvinvointiin kuin organisaatioiden tehokkuuteen. Työssä koetut ja ilmaistut tunteet vaikuttavat työntekijöiden ajatteluun, motivaatioon, päätöksiin ja yhteistyökykyyn, mikä näkyy työn tuloksissa nopeasti. Erityisesti muutostilanteissa toimimisella tunteilla on keskeinen rooli. (Maitlis ym., 2013; Vuori & Huy 2016; Ashkanasy 2015; Dufva 2020, 52).

Tunteiden kohtaamisen ja päätöksenteon prosessien välinen jännite vahvistaa tarvetta tunteiden tunnistamiseen, käsittelyyn ja niiden merkityksen ymmärtämiseen. Työelämä tutkimuksen kentällä onkin otettu käyttöön käsite ’tunnetoimijuus’. Sillä tarkoitetaan tunteiden (omien ja muiden) tiedostamista, ymmärtämistä ja huomioonottamista sekä tunteisiin vaikuttamista organisaation toiminnassa, vuorovaikutuksessa ja käytänteissä. (Hökkä, Ikävalko, Paloniemi, Vähäsantanen & Rantanen 2020, 12). Emotionaalinen kompetenssi kuuluu niin opiskeluun kuin työelämään. Tämän takia ammattikorkeakouluopetuksen ja -ohjauksen tulee tukea tunnelukutaidon kehittymistä ja säilymistä.

Kytkeytyneisyys vaatii osallisuustajun kehittymistä

Koko maailma on yhä kytkeytyneempi, ja tieto virtaa jatkuvasti ympäri maailmaa. Tiedon määrän ja saatavuuden kasvaminen on johtanut tiedon näkökulmaistumiseen ja sen tulkinnallisuuden korostumiseen. Kaikenlaisen kytkeytyneisyyden, verkostomaisuuden ja keskinäisriippuvuuden keskellä yhteyksien laatu on kuitenkin kaventunut ja yksinäisyys on lisääntynyt. (Dufva 2020, 53; Buecker, Mund, Chwastek, Sostmann & Luhmann 2021; Kauppinen, Lahtinen & Haikkola 2021.)

Keskinäisriippuvuuden ja yksinäisyyden välinen jännite vahvistaa tarvetta tunnistaa sekä arvioida erilaisia tulkintoja ja pohtia identiteettiin kuuluvia kysymyksiä. Identiteetin perusteella ihminen vastaa esimerkiksi kysymyksiin kuka hän on, mihin hän kuuluu ja mikä on hänelle tärkeää niissä yhteisöissä tai organisaatioissa, joissa hän toimii tai joihin hän kuuluu tai haluaa kuulua (Wenger 1998). Identiteetti toimii tulkintakehyksenä tai perspektiivinä, jonka kautta ja avulla pyrimme ymmärtämään itseämme, muita ja maailmaa. Ohjauksella ja ohjauksessa voidaan tukea joustavaa kykyä rakentaa yhä uudelleen oma ammatillinen identiteetti vaihtuvissa (työ)ympäristöissä.

Kytkeytyneisyys toisiin ihmisiin ja ihmisyhteisöjen yhteisiin asioihin sekä myös elolliseen ja elottomaan ympäristöön tuo mukanaan yksilön vastuuseen kuuluvat kysymykset. ’Osallisuustaju’ tarkoittaa yksilön kykyä hahmottaa itsensä osaksi ihmisyhteisöjen ja luonnonympäristöjen kokonaisuuksia siten, että hän pyrkii ottamaan toiminnassaan huomioon oman vaikutuksensa näihin (Alhanen 2016, 9–21; Bardy N.d.). Postnormaaliin aikaan kuuluu sellaisen moraalisesti oikeutettujen elämäntapojen kehittäminen, jotka edistävät yksilöiden itsensä toteuttamista, mutta ottavat samalla huomioon asioiden globaalien keskinäisriippuvuuden (Lahti 2020).

Osallisuustajun kehittyminen edellyttää, että opiskelijaa ei pidetä vain tulevana työelämän toimijana, vaan subjektina yhteiskunnassa ja maailmassa.

Osallisuustaju perustuu ymmärrykseen siitä, että me vaikutamme maailmaan ja maailma vaikuttaa meihin. Koulutusala riippumatta ammattikorkeakoulutuksessa on tärkeää käsitellä tasa-arvoon ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, hyvinvointiin, yhteiskunnan ja työelämän polarisoitumiseen, ekologisiin näkökulmiin sekä populismin yleistymiseen liittyviä kysymyksiä. Osallisuustajun kehittyminen edellyttää, että opiskelijaa ei pidetä pelkästään tulevana työelämän toimijana, vaan subjektina yhteiskunnassa ja maailmassa.

Postnormaali aika, tunteiden korostuminen ja kytkeytyneisyyden lisääntyminen saavat aikaan jännitteitä, jotka lisäävät ohjauksen tarvetta. Kuvaan 1 on tiivistetty edellä kuvatut metatrendien vaikutukset ohjauksen tarpeisiin.

Kuva 1 Metatrendit ja niiden aikaansaama ohjauksen tarpeen lisääntyminen

Yhteenvedo

Useiden tutkimusten mukaan ohjaus on tuloksellisinta silloin, kun se niveltyy ennaltaehkäisevästi ja kokonaisvaltaisesti eri oppiaineiden ja taitojen opetukseen (Kasurinen, Launikari, Vuorinen & Laakkonen 2020, 8). Ohjaus onkin ammattikorkeakoulussa syytä ymmärtää sen toimintakulttuuriin kuuluvaksi työskentelyotteeksi, ei pelkästään yksittäisten työntekijöiden tai ammattiryhmien työnkuvaan kuuluvaksi erityisosaamiseksi. Ehdotan termiä 'ohjausymmärrys' kuvaamaan niin yksittäisen ihmisen kuin yhteisön jakamaa käsitystä siitä, mitä ohjauksella tarkoitetaan, miten se näkyy toiminnassa, mihin sillä pyritään ja mikä siihen vaikuttaa.

Maailmassa, jossa näkymä jopa lähitulevaisuuteen on sumea ja ennakoiti on vaikeaa, on tärkeää tunnistaa oman ammatti- tai koulutusalan muutosten ja tulevaisuudennäkymien lisäksi yleisiä, koko työelämää, yhteiskuntaa ja maailmaa muuttavia tekijöitä. Vaikka

ohjauksella edistetään yksilöllistä hyvää, sen voi nähdä olevan ensisijaisesti yhteiskunnallista toimintaa. Ohjauksellahan pyritään tukemaan sellaisten valmiuksien sekä ajattelu- ja toimintatapojen syntymistä, joita katsotaan tarvittavan työelämässä ja yhteiskunnan jäsenenä.

Yhteiskunnallisesti tietoisessa ohjausnäkemyksessä korostuu käsitys muutoksesta sekä yksilöllisestä ja sosiaalisesta hyvästä, jota ohjauksella pyritään edistämään. Tähän kuuluu myös ohjaukseen kytkeytyvien eriarvoisuutta tuottavien mekanismien tunnistaminen. (Vehviläinen & Souto 2018.) Ohjauksella voidaan vahvistaa myös erilaisia kollektiivisiä toimijoita – ryhmiä, tiimejä, porukoita ja verkostoja – toimimaan toisin ja muovaamaan olosuhteitaan ja toimintaympäristöjään (Vehviläinen 2020).

Tulevaisuuden näkökulmasta ei riitä, että yksilöt saavat koulutuksessa sellaista osaamista, että he sopeutuvat työelämän vaatimuksiin ja muutoksiin. Tarvitaan myös ymmärrystä muutoksiin vaikuttavista tekijöistä sekä kykyä ja halua sellaiseen proaktiivisuuteen, jossa yksilö myös osallistuu muutoksen suuntien määrittelyyn ja seurausten tunnistamiseen. Ihmisen on tärkeää tunnistaa eri tasoisia konteksteja, jotka vaikuttavat häneen ja joihin hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa. Kun kehitämme koulutusta ja sen käytänteitä, on hyvä miettiä myös sitä, miten otetaan huomioon koko ajan läsnä oleva ohjauksen tarpeen aiheuttaja, maailma, jossa elämme.

Lähteet

Alhanen, K. 2016. Dialogi demokratiassa. Helsinki: Gaudeamus, 9–21

Anderson, E.C., Carleton, R.N., Diefenbach, M. & Han P.K.J. 2019. The relationship between uncertainty and affect. *Front. Psychol.* 10:2504. doi: 10.3389/fpsyg.2019.02504

Ashkanasy, N.M. 2015. Emotions and work. *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* 2(7), 507–512.

Bardy, M. (N.d.) Osallisuustaju kansalaishyveenä politiikassa? Sirene. Viitattu 13.6.2022. <https://www.sirene.fi/blog/osallisuustaju-kansalaishyveena-politiikassa/>

Buecker, S., Mund, M., Chwastek, S., Sostmann, M. & Luhmann, M. 2021. Is loneliness in emerging adults increasing over time? A preregistered cross-temporal meta-analysis and systematic review. *Psychological Bulletin*, 147(8), 787–805. <https://doi.org/10.1037/bul0000332>

Dufva, M. 2020. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Sitra. Vantaa.

Eräsaari, R. 2019. Ulrich Beckin riskiyhteiskunta. Teoksessa I. Kauppinen, M. Pyykkönen & O-P. Moisio (toim.) 1900-luvun saksalainen yhteiskuntateoria. Gaudeamus: Helsinki, 217–237.

Hökkä, P., Ikävalko, H., Paloniemi, S., Vähäsantanen, K. & Rantanen, J. 2020. Tuntohankkeen taustat ja lähtökohdat. Teoksessa P. Hökkä, H. Ikävalko, S. Paloniemi, K. Vähäsantanen & A. Nordling (toim.) Tunnetoimijuus ja sen tuki työssä. Jyväskylän yliopisto,

9–17. Viitattu 12.6.2022. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71958/1/978-951-39-8284-3.pdf>

Kasurinen, H., Launikari, M., Vuorinen, R. & Laakkonen, T. (toim.) 2020. Käsikirja – CREAR digitaalinen palvelutarpeen arviointiväline. Laurea-julkaisut 152. Laurea ammattikorkeakoulu.

Kauppinen, E., Lahtinen, J. & Haikkola, L. 2021. Nuorten yksinäisyyden kokemukset lisääntyivät korona-aikana. Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 7.8.2022. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma80>

Lahti, V-M. 2020. Korona toi riskiyhteiskunta-ajattelun takaisin. Sitra. 9.11.2020. Viitattu 14.8.2022. <https://www.sitra.fi/blogit/korona-toi-riskiyhteiskunta-ajattelun-takaisin>

Maitlis, S., Vogus, T. J. & Lawrence, T. B. 2013. Sensemaking and emotion in organizations. *Organizational Psychology Review* 3(3), 222–247.

Rubin, A. 2021. Trendianalyysi tulevaisuudentutkimuksen menetelmänä. TOPI – tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun kauppakorkeakoulu. Turun yliopisto. Viitattu 9.8.2022. <https://tulevaisuus.fi/menetelmat/toimintaympariston-muutosten-tarkastelu/trendianalyysi-tulevaisuudentutkimuksen-menetelmana/>

Walther, A. 2006. Regimes of youth transitions. *Young*, 14(2), 119–139. DOI:10.1177/1103308806062737

Wenger, E. 1998. *Communities of practice: learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vehviläinen, S. 2020. Ohjauksen orientaatiot ja dilemmat. E-norssi. Teoriaa ja työkaluja. Viitattu 24.6.2022. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vehvilainen-2020_ohjauksen-orientaatiot-ja-dilemmat.pdf

Vehviläinen, S. & Souto, A-M. 2018. Ohjaus yhteiskunnassa: ohjausteoriat ja nuorisotutkimus dialogissa. Luento 15.6.2018. Aikuiskasvatuksen tutkimuspäivät 15.-16.2.2018. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Vuori, T. O. & Huy, Q. N. 2016. Distributed attention and shared emotions in the innovation process: How Nokia lost the smartphone battle. *Administrative Science Quarterly* 61(1), 9–51.

Kirjoittaja

Harri Kukkonen

Sivutoiminen tuntiopettaja

Pedagogiset ratkaisut ja kulttuuri/Ammatillinen opettajakorkeakoulu

TAMK

Asiantuntijuusalueet: opetussuunnitelmatyö, korkeakoulupedagogiikka, ohjaaminen ja mentorointi, tutkimus

Kuvituskuva: Jonne Renvall/Tampereen yliopisto